

JAVNLÍKAR

- heimskendur klassikari í føroyskari útgávu

Jones er bóndi, men hann er latur og drukkin í tíð og úrtíð. Hann misrøkir kríatúrini illa, og tá hesin vána standur varir við, fer elsti gøltur á garðinum, Major, at savna øll djórini saman um seg, og hann heldur tá røðu fyri teimum og ger tey varug við, at menniskjuni misnýta tey, nýta tey til hart arbeiði dagin langan, ræna eggini frá hønunum og mjólkina frá kýrnum – og tá tey gerast gomul, eins og Major er nú, so verða tey slaktað. Til endans syngur hann fyri teimum ein kommunistiskan øsingarsang um ”Djórini í Onglandi”

Agnar Artúvertin

Tá ið sangurin er sungin, doyr tann gamli gølturin, ið eitur Major. Og tó at Orwell nýtir finan humor til at sýna, hvussu avmarkað í skili djórini eru, so heldur óskilið á garðinum hjá tí drukna Jones Bónða fram, og ein dagin gloymir hann at leggja fyri tey, og tey hava einki fingið at eta í eitt samdøgur. Tá er innistøðuni ovboðið, og djórini reisa seg ímóti hesum fullkomna óskilinum.

Teir, ið standa fyri uppreistrinum, eru gøltarnir Napoleon og Snowball. Teir streingja tað heit at skipa garðin av nýggjum í rættvísi og til gagns fyri øll. Nú verður tað animalisma, ið fer at ráða.

Sjey boð eru grundreglur animalismunnar:

Alt, sum gongur á tveimum fótum, er figgindi
Alt, sum gongur á fyra fótum ella hevur veingir, er vinur
Einki djór skal ganga í klæðum
Einki djór skal sova í song
Einki djór skal drekka brennivín
Einki djór skal drepa annað djór
Øll djór eru javnlíkar

Hetta er hendingin, ið er grundin undir restini av søgugongdini – nevnliga at djórini gera uppreistur móti menniskjunum

Bókin er skrivað við sera jarðbundnum og gløggum humori, og ikki forsømir Orwell at lata djór ímynda ymsar menniskjansligar veikleikar. Til dømis er ryssan Mollie skemtilig við síni kvinnuligu fáfongd. Tað besta, henni dámar, er at standa og spegla sær í einum hyli og eta sukurmolar, og tá uppreisturin er farin av bakkastokki og djórini bróta inn í húsið, har sum Bóndin

hevur búð, nápar Mollie sær nøkur silkibond frá Bóndans konu til at pynta seg við, og goymir tey síðani fyri hinum djórunum. Og ikki tímir hon at arbeiða heldur. Hon melder seg við øðrum orðum úr tí kommunistiska felagsskapinum hjá djórunum á garðinum – og tá hon verður sædd standa og lata fjósdrongin á grannagarðinum kína sær um múlan og geva sær sukurmolar, verður hon útihýst úr felagsskapinum og gloymd.

ANIMAL FARM er ein av kendastu skaldsøgum George Orwells (1903 – 50). Hon er nú týdd og eitur JAVNLÍKAR. Annfinnur Zachariasen hevur týtt. SPROTIN gevur út.

JAVNLÍKAR er ein dystopisk, politisk og allegorisk langsøga um tær samfelagsligu rembingar, ið endaðu við stalinistiska tíðarskeiðnum. Orwell var sosialdemokrat, og tað var mestur hansara persónligi kunnleiki og innlit í gerðirnar hjá NKVD, ið var loyniløgreglan hjá Stalin, ið var ein høvuðsorsøkin til, at bókin JAVNLÍKAR varð skrivað. Orwell fanst hvassliga at hesi loyniløgreglu og hennara ”konstantu handtøkum, lúrandi og sníkjandi herliði av løgreglumonnum og stranga og órættvísa eftirliti við øllum tíðindabløðum,” sum hann skrivaði í brævi til franska týðara sín, Yvonne Davet. Tí JAVNLÍKAR varð skrivað í 1945 og gjørdist alt fyri eitt sera vælumtók og varð týdd til fleiri mál. Orwell skeyt upp fyri franska týðara sínum, at bókin skuldi eita: *Union des républiques socialistes animales*. Við hesum vildi tann altíð so gløggi Orwell fáa

fram bókstavirnar URSA, ið merkir ”bjørn” á latíni – tí bjørnin er alment góðtikin mynd fyri Russland.

Teir báðir fremstu gøltarnir, Napoleon og Snowball, geva garðinum nýtt navn og umskipa alt, sum lovað. Umskipanin fer at gagna øllum teimum ferføttu. Men tíðin liður, og hugsjónir og fyrimyndir kámas og fara síðan heilt í gloymskuna.

Og so snikir okkurt óvæntað seg fram

JAVNLÍKAR er søgan um kollveltingina, ið miseydnaðist. Hetta er speiska søgan um, hvussu rot stendst av valdi, hvussu vald oyðileggur góðar hugsjónir.

JAVNLÍKAR verður verandi satiran, ið ber av øllum, um ein døkkan kapittul í nýggjari søgu. Hon er eins viðkomandi í dag, og hon var í 1943, tá ið hon varð skrivað, tí hon er um, hvussu yvirgangskroppar kunnu koma fram at valdi og halda eitt heilt samfelag í gølli.

Týdningarmiklasta boð í animalismuni er *Øll djór eru javnlíkar*, men sterka rossíð Boxer arbeiðir ígjøgnum alla skaldsøguna nógv meira enn øll hini djórini og orðar sær sitt egnu persónliga boð *Eg skal arbeiða harðari*. So longu har hava vit mismunin í tí nýggja samfelagnum og síggja, hvussu tey klóku djórini misbrúka tey óklóku og teirra naivu góðvild.

Tað eru grísarnir, sum eru klókastu djórini – ella, sum teir á sera sigandi hátt sum oftast verða nevndir í skaldsøguni: *svínini*. Teir seta seg hægri enn hini djórini, og væl duga teir at halda røður og tøla tey minni mentu. Til dømis argumentera teir fyri, at teir mugu sleppa at eta tann besta matin, tí

annars verða teir ikki førir fyri at stýra garðinum, og eru teir ikki tað, ja so kemur Jones Bóndi aftur. Tann mest nýtta yvirtalingarsnildin hjá svínunum, ella Squealer, er: *Og tit vilja ikki hava Jones Bónða at koma aftur, ha?* Nei, tað vilja hini djórini sjálvsagt ikki, og so verður ikki meir sagt um tað, og svínini sleppa at sita við valdið.

Longu frá byrjan av hómast illvild millum tey bæði svínini, hin álvarsama og orðafáa Napoleon, og hin eitt sindur lívligara og orðasnildara Snowball. Snowball heldur røðu og roynir at kjakast til frama fyri at byggja eina vindmylnu, sum skal geva garðinum streym og ljós og hita, og hann arbeiðir iðin og ágrýtin fyri hesum endamáli. Tó er Napoleon frá byrjan av ímóti hesum og vil heldur hava djórini at arbeiða meir. Hetta stríð millum teir báðar endar við, at Napoleon nápar hvølparnar hjá einari tík, fjalar teir og uppelur teir sjálvur. Við teimum rekur hann tá Snowball burtur og hevur eftir tað valdið einsamallur. Hundarnir hava tá leiklutin sum glúpsku verjar Napoleons, ella loyniløgreglan hjá honum. Tá valdið er rænt, vil Napoleon sjálvur hava vindmylnuna.

Tað ber kanska til at siga, at Snowball var tann góði leiðarin – og hann verður oftast hildin vera mynd á Leon Trotsky og eitt sindur á Vladimir Lenin – og at Napoleon var tann óndi leiðarin, ið rændi sær valdið – og Napoleon verður eisini oftast sæddur sum ein ímynd av Stalin, sum eingin ivi kann vera um, at Orwell var harðliga ímóti.

Við sínum privata heri, nevnliga teimum glúpsku hundunum, eydnast tað Napoleon at reka Bóndan og vinmenn hansara burtur aftur, tá teir søkja at garðinum og royna at taka hann aftur. Henda samanbrest kalla djórini *Orrustuna við fjósið*, á sama hátt sum nationalistiskar tjóðir royna at savna fólkið saman við at skapa tjóðarímyndir og tjóðarstoltleika og at fáa fólkið at standa ”øksl við øksl”.

Eftir at gølturin Napoleon hevur rænt sær valdið, fer hann at tiggja sær sum einaræðisharrin, sum hann er myndaður eftir. Hann fær sær ein grís, sum eitur Squealer, til at verða sín persónliga retorikara, hann lýgur og manipulerar hini djórini – og falsar enntá fortíðina á besta einaræðishátt við at ákæra Snowball fyri at hava stolið hugskotið at gera vindmylnu frá sær, hóast tað ikki passar. Tað einasta,

Time magazine valdi í 2005 bókina JAVNLÍKAR at vera eina av 100 teimum bestu ensku skaldsøgnum síðani 1923. Hon er eisini á listanum yvir bestu skaldsøgur í tjugundu øld. Hon viðger evni sum, hvussu korrúptir teir leiðarar, ið skipa fyri kollvelting, vanliga eru. Men so sanniliga varpar hon eisini skært ljós á ta óhugnaligu støðu, ið einhvør kollvelting kann enda í, um kollveltingin heldur fram at vera kollvelting og ikki so líðandi og javnt megnar at renna yvir í eitt satt og javnvigað demokratiskt stýri. Tí tá fáa havisjúka, kraddaralyndi, egingóðska og fávitska maktina, og úrslitið gerst tá sama óskil sum áðrenn.

Við hesi bók vildi Orwell gera vart við korrúption innan tjóðarleiðslu, men hann er ikki ímóti kollvelting.